

Az alapítványi felügyelet kérdéséhez.

Irta : Fekete Gábor.

Törvényeink szerint az összes közérdekű alapítványok az állam főfelügyeleti joga alá tartoznak. E szerint az iskolai és egyházi célra tett alapítványok is. Az államnak magasabb tekinteteből joga van megvizsgálni azt, hogy az alapítvány nem ütközik-e az állami törvényekbe, az erkölcsi rendbe vagy magyar nemzeti érdekekbe.

Az Unitárius Egyház ezen magasabb szempontokból is mindig tiszteletben tartotta az államnak törvényen alapuló felügyeleti jogát. Ebből folyóan elismerte és elismeri, hogy az állam jogosítva van meggyőződést szerezni arról, hogy az alapítvány törzsállaga megőrizve legyen s a jövedelem az alapító által megjelölt egyházi vagy iskolai célra fordíttassék. Ezek tekintetében a m. kir. Közalapítványi Ügyigazgatóság vagy a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter felhívására mindig készséggel szolgált és szolgál felvilágosítással s a kívánt vonatkozó hiteles adatok bemutatásával. Sőt dacára annak, hogy az alapító által tett alapító levél vagy végrendelet mellett teljesen feleslegesnek találta és találja, felhívásra már ismételtten felterjesztette — propter bonum pacis — a kívánt alakban megszerkesztett alapító levelet is. Ezt az Unitárius Egyház mindig megtehetette, mert maga is örködik afelett, hogy csak a jó erkölcsökkel megegyező s az állami törvényekbe és a magyar nemzeti érdekekbe nem ütköző egyházi és iskolai alapítványokat fogadjon el, s mert alapítványait híven őrzi s azokat az alapítók által kijelölt célra fordítja.

Nem értett és nem érthet azonban egyet a közalapítványi ügyigazgatóság újabb időben támasztott, önkormányzati jogunkba ütköző s hátrányokkal járó ama kívánalmának, hogy a végrendeletileg tett alapítványokról az Egyház, *azok birói birtokbaadása előtt már*, a végrendelet mellett, külön előírás szerinti *alapító leve-*

let állítson ki, s azon törekvésével, hogy a hagyatéki bírósági átadás ilyen alapító levél kiállításától és kormányi jóváhagyásától tétessék függővé. Mert ilyen követelésre az alapítványi ügyigazgatóságot és a vallás és közoktatásügyi miniszteriumot *törvény nem hatalmazza fel s az alapítványok feletti főfelügyelet, amely csak már elfogadott és kezelés alá vett alapítványoknak a szabályszerű kezelése feletti felügyeletre vonatkozhatik, ezt a jogot nem foglalja magában.*

Épen azért érdeklél birnak egyházunkra nézve s ismertetjük az alábbi *kir. it. táblai és kuriai határozatot, amelyek Egyházunk elfoglalt jogi álláspontjának a helyességét erősítik meg.*

I. Eczken Sándor a nagyenyedi reform. Bethlen-főtanoda részére iskolai célokra százezer koronát és az erdélyi reform. püspökség részére egyházi célokra kétszázezer koronát hagyományozott. A marostordai kir. járásbírósa, mint hagyatéki bíróság ezen hagyományokat a kedvezményezettekre bíróilag átruházta. A köz-alapítványi kir. ügyigazgatóság, mint a közérdekű alapítványok felügyeletére hivatott kormányhatóságok törvényes képviselője, ezen átruházó végzés ellen felfolyamodással élt. Neheztelte, hogy a hagyományokat a bíróság a kedvezményezettekre átruházta és nekik kiadta, mielőtt azon alapítványok létezésének és maradandó fenntarthatásának, vagyis az alapítványok elfogadhatásának feltételeként azokról, a kedvezményezettek által, a végintézkedésnek megfelelően alapítványi oklevél állíttatott volna ki és az a főfelügyeletre hivatott m. kir. vallás és közoktatásügyi minisztérium által jóváhagyott volna; kérte ebből folyóan annak kimondását, hogy az átadó végzés vonatkozó részének megváltoztatásával a kedvezményezettek záros határidő alatt köteleztessenek, a kiutalt alapítványi összegeket bírói letétbe helyezni, ahonnan azon összegek a kedvezményezetteknek csak a kormányhatóságilag jóváhagyott alapítólevélnek a hagyatéki bíróságnál leendő bemutatása ellenében legyek kiadhatók.

A kolozsvári kir. it. tábla 1909 április hó 7-én 446—909. Polg. sz. alatt kelt határozatával a felfolyamodásnak nem adott helyet.

A megokolás kiemeli, hogy a felfolyamodásban előterjesztett kérelemnek nincs törvényes alapja, *mert a fennforgó esetben a hagyományok átruházását sem az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. t. c., sem más törvény nem teszi függővé alapító levél kiállításától és annak kormányhatósági jóváhagyásától.*

Erdélyben ugyanis az Appr. Constitutio I. R. I. Cím 1. és

2. cikke, az I. R. 5. Cím 4. cikke, az I. R. 6. Cím 2. cikke, a Leopoldinum diploma 2. pontja és az 1791. évi LIV. t. c. szerint a régi egyházak — recepta religiok — önkormányzati joga és szabadsága törvényileg van biztosítva. Ezen törvények szerint az egyházak magánjogi kötelezettségi képességgel bírnak; ingó és ingatlan javakat szerezhetnek, örökölhetnek, birtokolhatnak, amelyek általuk testületileg kezeltek; templomot, tornyot építhetnek; iskolákat — fő- és középiskolákat — alapíthatnak s a szükséges telket és anyagot megszerezhetik; a kegyes alapítványokat illetőleg pedig az 1891. évi LV. t. c. szerint biztosítottak, hogy azokat az alapító óhajához és szándékához képest kezelhetik, — épségben maradván a Felső felügyeleti joga.

Az 1848. évi XX. t. c. és az 1868. évi XLIII. t. c. 14. §-a az erdélyi területen és a korábban úgynevezett magyarországi részeken a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallásgyakorlati és önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét és egymás közti viszonyait, illetőleg hatáskörét biztosító törvények érintetlenül fennhagyattak.

Az erdélyi protestáns egyházak ezen törvények védelme alatt önkormányzati jogukból folyólag az egyház egyeteme, vagy egyes egyházközségek részére megszorítás nélkül, általában egyházi, vagy iskolai célokra, vagy bizonyos szűkebb cél megjelölésével adott, vagy hagyományozott alapítványokat évszázadokon át államkormányi jóváhagyás nélkül mindig elfogadhatták s elfogadták és azok a hagyatéki bíróságok által reájuk átruháztattak s ezen átruházás és elfogadás folytán a kijelölt cél követése mellett az egyház, vagy iskola tulajdonává váltak.

Ezen alapítványokat az egyház önkormányzati körében alkotott szabályzata szerint az állag fenntartása és biztosítása mellett kezelte és kezeli, fordította és fordítja a maga érdekeit szolgáló kijelölt célokra a Felső felügyeleti jogának tiszteletben tartása mellett.

Az 1895. évi XLIII. t. c. is, amely a vallás szabad gyakorlatát szabályozza, a 6. §-ában kimondja, hogy a bevett vallásokra nézve az eddigi vonatkozó törvények és jogszabályok változatlanul fenntartatnak s ezen törvény a 20—21. §§-ban a vallásfelekezetek önkormányzati jogának tiszteletbentartását újabban is kijelenti, amikor úgy rendelkezik, hogy a vallás és közoktatásügyi miniszternek joga van a vallásfelekezetek vagyonára, a náluk létező alapít-

ványokra és vagyonkezelésre a főfelügyeletet gyakorolni s különösen örködni afelett, hogy az ilyen vagyont, alapítványokat el ne idegeníthessék, meg ne csorbítsák, vagy azok a kezelés rosszasága miatt veszendőbe ne menjenek és valósággal egyházi és a törvényben megengedett oktatási, nevelési, vagy jótékonyági célokra fordíttassanak, valamint, hogy az alapítványokat az alapító akaratá értelmében használják fel.

Hogy a kormány ezen főfelügyeleti jogból kifolyólag miképp győződhetik meg a vagyonállag biztosításáról, az alapítványoknak az egyházi és iskolai célokra fordításáról, arra nézve útmutatást nyújt a népiskolai oktatásról szóló 1868. évi XXXVIII. t. c. 14. §-a és a középiskolai törvény — 1883. évi XXX. t. c. 48. §-a, amelyek szerint meggyőződést szerezhet arról, hogy a vagyonállag biztosítva van-e, a jövedelem rendeltetése céljaira fordíttatik-e? — bekérheti a zárszámadásokat, kimutatásokat stb.

Ehez járul az 1894. évi XVI. t. c. 53. §-a is, amely elrendeli, hogyha valamely már létező, vagy az örökhatározó által rendelt alapítvány van érdekelve, az alapítvány felügyeletére hivatott hatóságot a hagyatéki tárgyalás határnapjáról értesíteni kell, de *egyik törvényünk sem rendelkezik aképpen, hogy az egyháznak, vagy iskoláinak bizonyos meghatározott célra hagyományozott alapítványok elfogadása s birtokbavétele kormányilag jóváhagyott alapító levél kiállításától lenne függővé téve.*

A főfelügyelet a vallás- és közoktatásügyi minisztert törvény szerint megilleti általában minden közcélú alapítvány felett s ha valamely oly alapítvány tételik, amely addig jogi léttel nem bír, hanem csak ezután létesítendő jogi személy javára szól: ez esetben annak megakadályozása végett, hogy *állami törvényekbe, nemzeti érdekekbe, a közjóba, vagy a közérdekekbe ütköző célt szolgáló alapítvány ne létesíttessék,* — joga van a magyar állam érdekében a főfelügyeletre hivatott hatóságnak kívánni, hogy kormányhatóságilag jóváhagyott alapító levél állíttassék ki s említett állami szempontból a közcélú alapítványi hagyományok ellen is minden esetben tiltakozni joga van; minthogy azonban jelen esetben a hagyomány nem egy ezután statuálandó jogi személy, hanem már *századok óta létező, önkormányzati joggal bíró egyház és főiskola javára adatott magyar iskolai és egyházi célokra, az egyház és iskola részéről kormányhatósági jóváhagyással ellátott alapító levéltől nem tehető függővé az alapítványi hagyomány elfogadása és birtokba*

vétele, minthogy a felfolyamodó felügyeleti hatóság részéről a felfolyamodásban sem emeltetett kifogás abból a szempontból, hogy a hagyományok állami tiltó törvénybe, nemzeti érdekebe, a közjóba avagy a közérkölcsökbe ütköznének.

Mivel tehát ezek szerint nem létezik olyan törvény, amely a protestáns egyházat és iskolákat arra kötelezné, hogy a részükre templomépítési és iskolai célokra tett alapítványi hagyományt csak kormányhatósági jóváhagyással ellátott alapító levél ellenében fogadhatnának el és mivel *ily alapítványokkal szemben a kormányhatóságok felügyeleti joga csak arra terjed ki, hogy az állami törvényekbe és nemzeti érdekekbe nem ütköző alapítványok általa kellően biztosíttassék s a jövedelem a rendeltetésüknek megfelelő célra fordíttassék*, de arra, hogy a hagyomány elfogadását a közérdek fennebb írt védelmét nem tekintve kormányi jóváhagyáshoz kösse, nem terjed ki.

Mindezekre tekintettel nem sértett jogszabályt az első bíróság akkor, amidőn a kérdéses hagyományok átadását az alapító leveleknek kiállításától és azoknak előzetes kormányhatósági jóváhagyásától nem tette függővé.

II. A törvényes örökösök egyik magyarországi bíróság előtt perrel léptek fel a végrendeleti örökösök ellen s a végrendelet érvénytelenségének s annak a kimondását kérték, hogy örökagyó hagyatékában a törvényes örökösédésnek van helye, azon az alapon, mert a végrendelet szerint egyházi kegyes célra hagyott alapítvány a kormányhatósági jóváhagyást nélküli.

Ezen perben a m. kir. kuria 1910. ápr. 28-án 5856/910. polg. sz. alatt hozott ítéletével (mely az elvi jelentőségű határozatok közzé lett felvéve — Magánjogi döntvénytár 1910. évi 10. szám) a keresetet elutasította s kimondotta, hogy *az alapítvány a rendeltetésére szánt célvagyonra vonatkozó intézkedéssel létrejön anélkül, hogy ahoz külön alapító levél kiállítása és kormányhatósági jóváhagyása szükséges volna*; kimondotta, hogy az alapítvány létkérdése felett a bíróság dönt s hogy a *kormány felügyeleti joga csak ellenőrzésre vonatkozik arra nézve, hogy az alapítvány céljának megfelelően kezeltsék*.

A megokolás rendjén kifejti, hogy a végrendelet szerinti alapítványban megjelölt cél sem a tételes törvényekbe, sem a szokásjogi szabályokba nem ütközik. Az sem akadályozhatja az alapítvány létesülését, hogy a kezeléssel végrendeletileg megbízott testület

külön alapító levelet kormányhatósági jóváhagyás végett nem mutatott be.

Az alapítványokról szóló törvénycik, jelesen az 1715 : LXXIV ; 1723 : LXX. 1791 : XXIII. és XXVI. t.-c. félreérthetetlen tartalma szerint ily természetű alapítványok kormányhatósági jóváhagyás nélkül létesülhetnek s e törvényekben ezekre az alapítványokra nézve *csupán* a főfelügyeleti jog van fenntartva. Ebben a főfelügyeleti hatáskörben pedig az a jog, hogy a kormányt közreműködés is illeti meg a jóváhagyás megadása által az alapítvány létesítésében, amely jóváhagyás nélkül ilyen alapítványok nem is létesülhetnek, nemcsak hogy benn nem foglaltatik, de a *magyar alapítványi jognak* hosszú történelmi fejlődés folyamán kialakult rendszere, mely az 1791 : XXIII. t.-cikkben és annak különösen 10. §-ában nyert betetőzést, — a kormánynak ezt a közreműködési jogát egyenesen kizárja.

Ennek a rendszernek ugyanis az idézett törvényekben körülírt, a *piae causae* fogalmi körébe eső alapítványok tekintetében garanciális természetű elve az, hogy a főfelügyelet csak a már létrejött és az illetékes testületek kezelésébe jutott ily alapítványok felett gyakorolható és a *főfelügyeletből folyó összes jogok*, a már létrejött alapítvány, illetőleg annak kezelése ellenében érvényesítendő.

Ehez képest felperes az alapító okiratot magában foglaló végrendelettel szemben nem követelhet törvényes örökösödési jogot azon az alapon, hogy az alapítvány a kormányhatósági jóváhagyást nélkülözi. Alapítványi közjogunkba ütközik ilyen kormányhatósági jóváhagyást létesítési feltételnek tekinteni. Az erre irányzott keresetnek tehát jogos alapja nincs.

Tekintettel azonban arra, hogy a bíróságok feladata ily esetben gondoskodni, hogy az alapítványok felett törvényeink értelmében gyakorolandó főfelügyelet lehetővé tétessék és azok a jogok, melyek a kormányt ebben a hatáskörben megilletik, érvényesülhessenek, kimondotta a m. kir. curia, hogy az alapító akaratát tartalmazó végrendelet hiteles másolatban a vallás és közoktatásügyi miniszterhez felterjesztendő.

A fennebb mondottakból kitűnőleg tehát az állami főfelügyelet csak a már létesített és birtokba vett egyházi és iskolai alapítványok kezelésének a felügyeletére terjed ki ; az alapítvány a rendelkezésre szánt célvagyonna vonatkozó alapítói intézkedéssel léte-

sül s a létesítésnek nem feltétele a kedvezményezett által kiállítandó és kormányhatósági jóváhagyással ellátandó alapító levél.

Közérdekből joga van ugyan az államnak tiltakozni az olyan alapítvány létesítése s fennmaradása ellen, amelynek célja az állami törvényekbe, nemzeti érdekekbe vagy közerkölcsökbe ütközik s hogy erről meggyőződést szerezhesen; az alapító-levélet vagy végrendeletet bekivánhatja. E célból értesítendő törvény szerint a hagyatéki tárgyalás határnapjáról is, ahol a közérdekbe ütköző alapítvány életbe léptetését kifogásolhatja s azt saját hatáskörében közigazgatási uton be is tilthatja; de ha az alapítvány létesítése ellen ilyen szempontból kifogása nem lehet, csak azért, hogy a kedvezményezett alapító levelet a végrendelet mellett nem állított ki, nem terjesztette fel és kormányhatósági jóváhagyást nem nyert, a bírói átadás ellen törvény szerint tiltakozni nincs jogában, mert ez a kedvezményezett egyház és iskola vagyoni érdekeit sérti s az egyház önkormányzati jogaiba ütközik. Ellenkezik százados törvényekkel és elfogadott gyakorlattal.

Goethe „pogánysága“.

Irta : Barabás Ábel.

A nagy emberek szövevényes lelki világában könnyü eltévedni. Egy pár külsőség, egy pár meg nem értett nyilatkozat elég ahhoz, hogy egy nagy emberről téves nézetek kerüljenek forgalomba. Ilyen általánosan meggyökeresedett balvélemény az, amelyet Goethe-ről vall az emberek nagy része. Goethe pogány, hangoztatják mindenütt. Hogy miért pogány? Erre már nehezen tudnának megfelelni, mert az ok, amiért ez a vélemény lábra kapott, kevésbé ismeretes s az emberek vakon belenyugosznak abba, amit annyi ember állít. Erre a kérdésre akarok némi világot vetni s ezt a nálunk is ismeretes balvéleményt néhány bizonyíték alapján eloszlatni.

A Goethe pogányságáról és hitetlenségéről vallott nézet épen annyira alapos, mintha valaki azt akarná bizonyítani, hogy Goethe tulajdonképen katolikus volt. Mert bizonyítékot erre is találhatnánk. Olvassuk el *Faust* második részének ötödik felvonását s abban megtaláljuk az idevonatkozó bizonyítékokat. Az utolsó jelenet a szent anakoretákkal, az üdvözült gyermekekkel, az ifjabb és tökéletesebb angyalok karával, mater gloriosájával a legszebben s legmagasztosabban mutatja a hithű katolikus felfogást s e jelenetet tétőzi Doctor Marianos verse, amint térdreborulva imádja Szűz Máriát:

Mind tekintsen felfelé
Szelid bűnbánással,
Hogy ki üdvét fellelé
Szellemüljön által.
Jobb érzésünk, jobb erőnk
Szálljon trónszékedhez,
Szűz anya, királyi nőnk,
Istennő kegyelmezz !

Van-e szebb kifejezése a katolikus hívő áhitatának? És lehet-e ebből következtetést vonni a költő hitére? Egyáltalán nem.